

Vývoj nakladatelské činnosti po 1500

- > už prvotiskové explicity nebo impresa poukazovaly na skutečnost nakladatelského záměru > např. „cura et expensis“ = péčí a nákladem (obvykle ve smyslu na náklady (tj. obdoba vlastních nákladů))
- > od počátku nakladatelské funkce plní samotní tiskaři (výroba+prodej) + současně s tím od počátku především církevní instituce (vydáváním liturgik); již od 15. stol. vznikají kapitálová společenství několika subjektů účelově spojujících nakladatelskou i výrobní stránku řemesla (např. *Tiskárna německých společníků* - 1490, Sevilla; *Stationers Company* - 1403, Londýn, unie knihkupců při univerzitě zprvu distribuovala pouze učební texty, po r. 1556 získala pověření kontroly knižní produkce v Království)

> v 16. stol. se již podobné propojení stává **programovým přístupem** ke knižní produkci (Froben, Brockhaus, Elzevier, Estienne, Manuzio ad.), ale zároveň se často objevuje vlastní **podpora autorská** (aut. spoluúčast = sumptibus authoris), která především v 18. stol. podstatně zesílí; nedílnou součástí produkce je i mecenášství vydávání (uvedená v dedikaci); od 17. stol. se pak rozšiřuje další forma nakladatelské fundace = **subskripce** (především u novin, časopisů a rozsáhlejších edičních celků - encyklopedie etc.) > prvním subskribentským nákladem byla **Biblia sacra polyglotta** (1653-57, Londýn, Bryan Walton), v Čechách Fr. Hynek - reedice Práv městských Království Českého (1755); subskripci regionálně obhospodařovali tzv. **kolektoři**, cena byla zpravidla o 10-20% snížena; v některých tiscích z 18. stol. nalézáme i seznamy subskribentů



- > již od konce 15. stol. se rozvíjí i samostatná nakladatelská forma (bez tiskařské dílny, např. J. Rynmann (1497, Německo), A. Vérand (1485, Francie - vydával Hodinky, později zábavnou a naučnou literaturu - Baccaccia, Flavia, Ovidia) > jako prvek regulující vztah čtenář <> autor; část se naopak orientuje i na knihkupeckou/distribuční činnost; v 17. stol. se podobné celky seskupují kolem *trade sales* (zvl. typ aukčního prodeje pro nakladatele s cílem rozprodávání 4-6 měsíců starých zásob - vyvolávací ceny nižší než prodejní > výrazná podpora rozvoje)
- > největší středoevropská centra nakladatelského podnikání byla Lipsko, Berlín, Norimberk (17. - 18. století) - většinou spolupracují s externími tiskárnami (tiskři měli větší renomé - do 18. stol. většinou jen místo t.)

- > to se změnilo až s industrializací = vykonavatelé zakázek
- > s postupným rozvojem nakl. činnosti se mění vztah k autorům (tiskaři jako vydavatelé vynikali značně nediferencovanou produkcí) x koncem 16. stol. dochází ke specializaci
- > v Čechách poč. nakladatelské činnosti v období prvotisků téměř chybí
 - > většinou šlo o externí náklady (Arnoštovy Statuty/Bible pražská byla ppod. financována 4 měšťany); první doložené partnerství nakladatel-sko-výrobní = Mikuláš Bakalář (pro Hieronyma Höltzera z Norimberku); 1506 - konsorcium pražských měšťanů zadalo tisk tzv. Bible české u Petera Liechtensteina v Benátkách etc.

- > Mikuláš Bakalář - renesanční tiskař, doložený působením v Plzni mezi lety 1498-1513; tiskařské řemeslo si osvojil zřejmě v Krakově, kde studoval; dnes asi 26 známých titulů (např. *Život Mohamedův* (1498), *Traktát o Zemi svaté* (1498), satirický *Podkoní a žák* (1498), *Žaltář* (1499), *Život Adama a Evy* (1499); po r. 1500 objemný sborník *Knihy čtvery...*, *Spis o nových zemích* Amerigo Vespucciho (1506) atp.
- > tiskl převážně česky (jen několik latinských titulů); zaměřoval se jak na široké publikum (*Podkoní a žák*, *Barlaam*, lidové čtení, cestopisy), tak na vzdělávací a naučnou literaturu; některá překladová díla byly pouze výtahy (ekonomické důvody), spíše prostá typografie (švabach, bez iniciál), 1513 - 1. impresum *Kronika o Alexandrovi*; 1. dřevoryt v české produkci - *Traktát o Zemi svaté* (1498)



A Bonifacia papeže čtrvte
 te° když Kozdroe král per
 sky velmi se protivil krze
 stianō tak že mnohe kragny kteréž
 przislusseli k ziesarstwi rymstemu
 dobyl gť : krzestianske take kostely
 a miesta swata posstwmil A miesto
 take swate Geruzalē dobyl : krzyž
 spasitele nassieho kterýž swata Ele
 na tu byla pozuošawila wzel gť
 Toho času narodil se ten sfalessny
 prorok syn satanassuow machomet
 a nebo mahumet iakož niekterzi
 chtie : kterýžto swym nepravym v
 čenim posobie wobratil wierze li
 du než který arzytazierz odstwoře
 ni swieta age° narozenie bylo takto
 O narozeni mahumetowē
 Eta wodporodu panenske
 bo ssestiste° ssesteho Dne
 priij miesierze Dubna : Byl geden

ea se odpovědieti: Neš gest tu tak
mmo° riešenie. w swete ten gedē ne
nie: Kdožby dworēnie okusyl. wēč
ne by dworiti musyl: Kto mi olep
ssiem bydle prawie. každy se welžy
ostawi: Dotud mluweni wsta tru/
dij. až dworzał žaka naše zbudi:

Žak

Až mu k tomu odpowēde. ya
to dobře wēde: A tomu ya ta
ke wēry. že sami pani a rytier y: Ti se
wdwora dobře magi. tež y bohati to
ya znagi: Ale nebožatka chudi. diw
že se gi neostudi: Prozle bydlo gich
dworēnie. neb giž wētcy psoty nenie
Ti chodierz psotau se kloňe. nadto
wy hušene podkōňe: Wy zewssech
nayhořsie mate. gedno že se wtom
neznate: Byssre se chēli poznati. a/
swu psotu wssicku popsat: Což wy

ST (25 E 7)



š przišuzeena psota. aby/
eli do žiwota: Žak
tu to biessē protiwno. wece
jest mi welmi diwno: Hrdi
c llyssēti odtebe. zda sam giž nez/
naš sebe: Wy trzepačky nebožatka.
wam nenie ničdy y swatka: Wssak
gsre wy hubena satrapa. čim chceš
lepssi byti chlapa: Na každy dē hnog
kydage. a klepssiemu čak y nemage:
Wssak ty se ne wrownáš žaku. neb
my mame lepssy čak: Neyako wy
chlapi hlupi. z žakow bywagi bisku
pi: Komuž toho buoh popřege. w
něž gest ma dobra nađege: Prodlit
mi buoh meho zdrawie. až bude o/
swatem waclawie: Gess tot giž da/
ko nenie. priginut ya druhe swēce
e: W hued šobe oles pholi. a k tož
i překazy koli: Tomu že nebude z

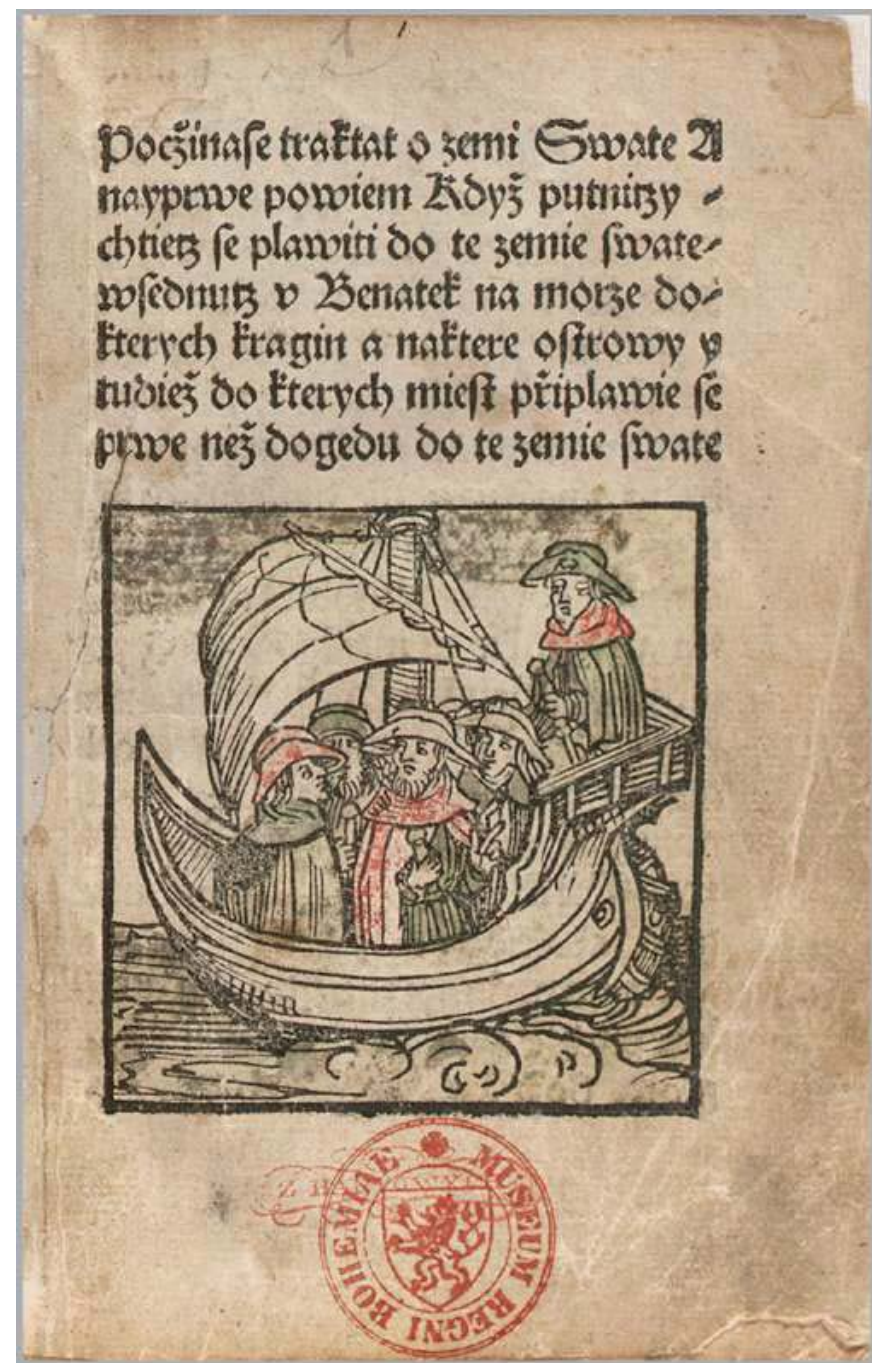
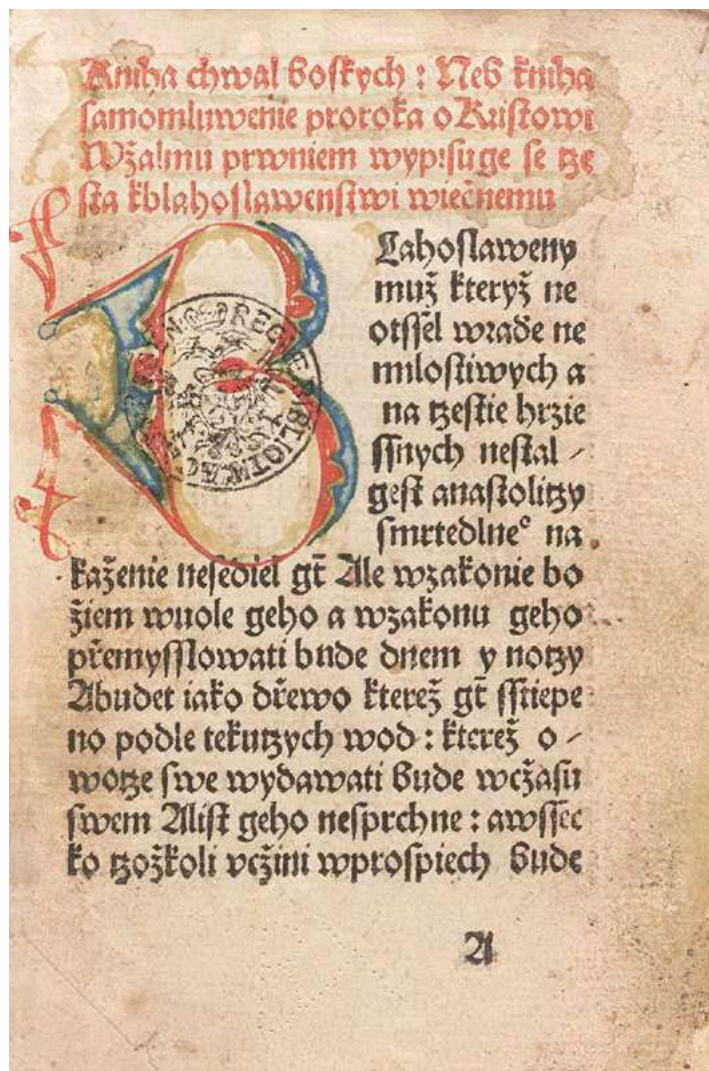


189
 Nasseho otce Adama y tubijez Ewy
 matky nassie žiwot Pocžina se sstiasnie
 Dam a Ewa Když gsu byli
 z rage wyhnani Včinili sobie
 stan A vystawili su sobie sedm
 dnů kagizych, a placžiz pro weliky za
 mutek Po sedmi pak dnech počeli su la
 čnieti y hledachu pokrmu aby gedli a
 nenalezli su y řekla gē Ewa k Adamo
 wi Pane muog lačžna gsem welmi g
 di hledag cobychwe gedli snad wzhle
 dne a smiluge se nad nami pan buoh a
 powola nas do mjestu w kteremž sme
 prwe byli y wstal gest Adam a chodil
 gest sedm dnů po zemi a nenalezl gest
 pokrmu to kteryž gmiegiessē wragi y
 řekla gest Ewa Adame pane muog v
 eži aby ch vmřela a snad wweđe tie o
 pūet pan buoh do rage neb se gē pro
 mie na tie rozhniwal Chzešli mie za
 biti aby ch vmřela a snad tie zase wve

202
 gūm byl angel přikazal mrtwee pocho
 wawati y vřezal se gim tu Michal ar
 chandiel y řekl gē k Sethowi Sethe
 muži boži Aby wjēce mrtvych troych
 neplakal než do sseste dne Neb sedmy
 den gest znamenije z mrtvych wstanije
 k wiečne žiwotu a buduzieho wieka
 odpocžinutije Take proto neb sedmy
 den pan buoh odpocžinul odesseho
 dijela sweho Tehdy Seth včinil gest
 welikee dsky kamenne a wryl na nich
 žiwot otce swē adama y matky swē E
 wy to wssetzko tzo gest od nich wišel
 a slyssel y take tzo gest sam slyssel a wi
 diel w rahi A položil ty dsky na to mje
 sto kdesse adam panu bohu modlesse A
 potō po potopu ty dsky od mnohych
 lidů gsu widieny a to pismo čteno

Do konal se žiwot Adam a Ewy

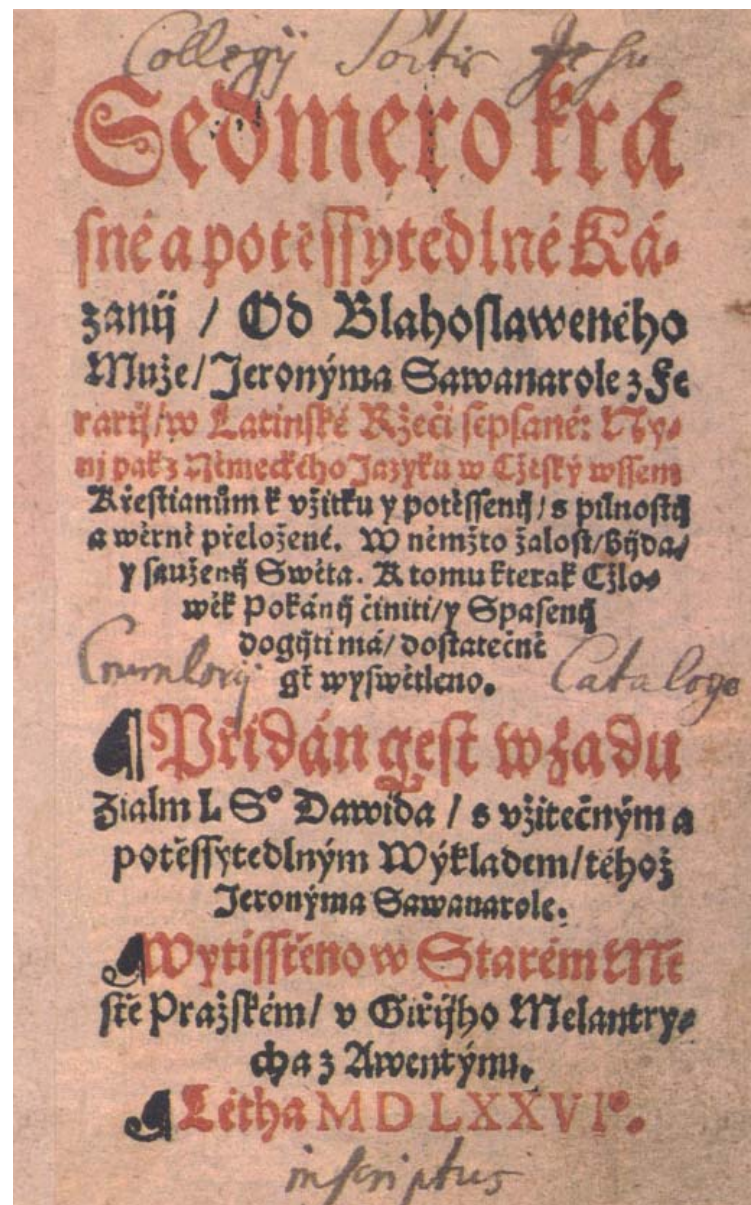
Ewy



- > 1512 - v Praze první konsorcium židovských nakladatelů na sever od Alp rozvinulo hebrejský tisk
- > knižní trh byl rigidně vázán modelem tiskař=nakladatel - především u regionálních producentů, kde kapitál směřoval pouze do rychloobrátkového zboží = knihy lidového čtení, kramářské písně, motlitební knížky etc., často se podílel i autor na nákladech
- > nejstarší státní subvence - 1558 přiznali čeští stavové státní podporu Mattioliho *Herbáři* (1562, Praha) = vydával Jiří Melantrich z Aventinu
- > 17. stol. bylo obdobím úpadku nakladatelů, většinou s kooperací s cizinou; 18. stol. především němečtí nakladatelé (zednářské kruhy)

- > 1790 založena Krameriova *Česká expedice* - původem nejstarší české nakladatelství světské literatury s jasným programových konceptem (šlo o zasilatelství) > vzdělavatelské zaměření, zábavná literatura, užitková literatura
- > *Jiří Melantrich z Aventina* - nejvýraznější postava české knižní kultury 16. stol. (tiskař, nakladatel, překladatel, editor); neznámý původ jeho erudice (pravděpodobně Wittenberg, některé indicie naznačují vztah k Frobenovu synovi) - široké kontakty v humanistických kruzích (Tadeáš Hájek z Hájku, Pierandrea Mattiola etc.); kvalita nižší než v Evropě, nicméně přesahující českou produkci; cca 14 titulů ročně, výrazná snaha o kultivaci poměrů - 230 titulů opatřených předmluvami

- > navíc několik titulů specificky vědecká literatura v nízkých nákladech (Basilus Faber, Tadeáš Hájek z Hájku a pod.), které umožnily Melantrichovi proniknout na pražskou univerzitu
- > dalším výrazným počinem bylo zavedení nových typů písma (měli vlastní zákazkově vyráběné řezy) tzv. melantrišský švabach, ale i antikva, fraktura; vysoká byla i grafická úprava a kvalita ilustrací (ovšem štočky se často opakovaly)
- > hl. úsilí = **Bible česká** - pořídil 4 vydání, přijatelná pro všechny konfese (ve 4. vydání pak byly použity orig. české ilustrace na vysoké úrovni - Ambrož Ledecký);
- > významné počiny: Tanec smrti s Holbeinovými ilustracemi, Herbář



SERENISSIMO PRINCIPI MAXIMI-

LIANO, BOHEMIÆ REGI, ARCHIDV-

CI AVSTRIÆ, DVCI BVRGVNDIÆ,

COMITI TYROLIS ETC. DOMINO

SVO CLEMENTISSIMO.



Herbariam Medicinam (vt

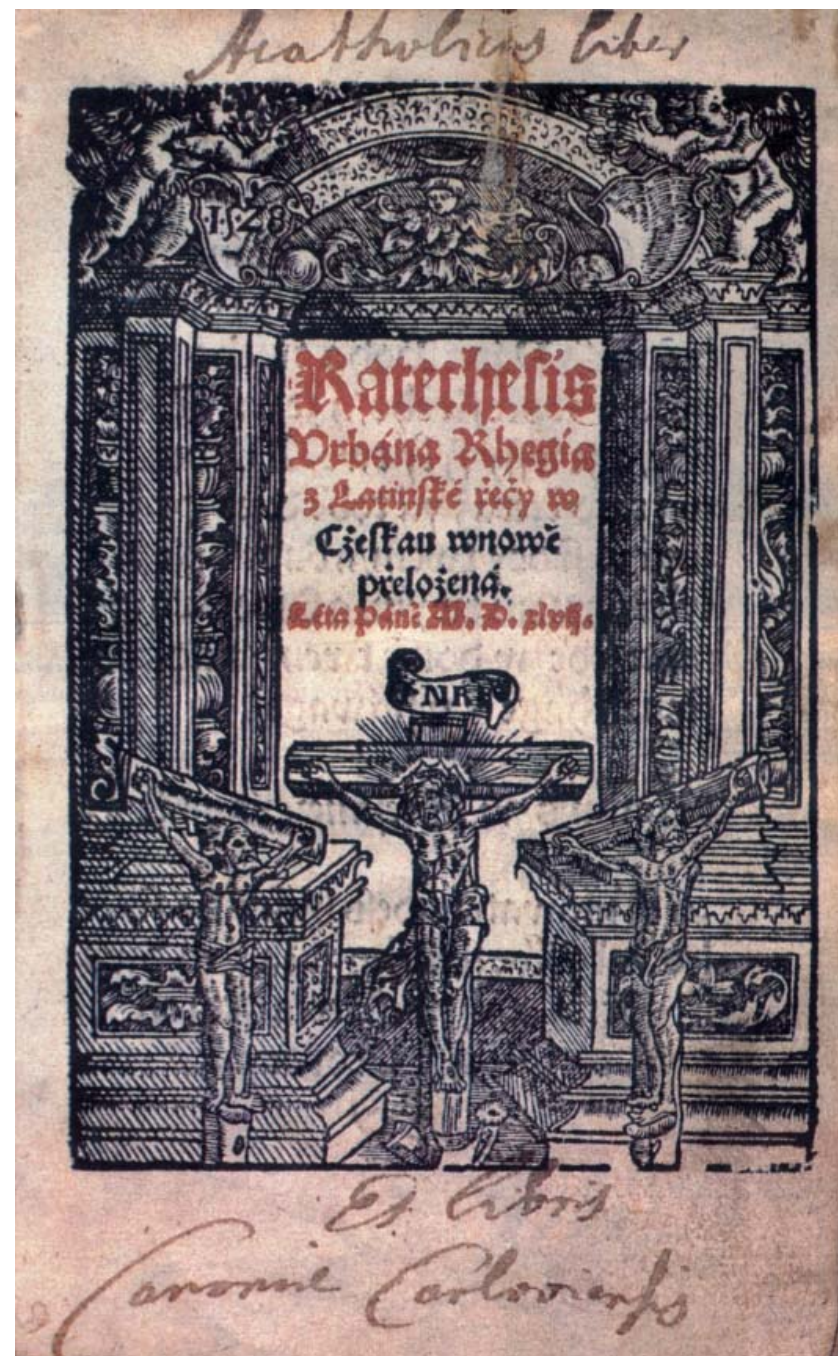
ab ea primum sermonem exordiar) SERENISSIME REX, priscis, antiquissimisq; temporibus, à Chirone illo, magni nominis Cœtauro, Saturni ex Philyra filio, primum repertam esse testantur, cum Plinius, tum pleriq; historiarum autores. Alij verò ab Æpolline inuentam volunt. Alij ab Æsculapio eius filio, tantæ facultatis excellentiam, à nemine excogitari, inueniriq; posse putantes, præterquam à Dijs immortalibus. Non enim fieri posse cen-

Herbaria Medicina origo Diuina.

sens, vt homo ipse abditas stirpium naturas facultatesq; inuestigare, ac perspectas habere quierit, nisi prius à maximo omnium opifice hæc dotes fuerit edoctus. Namq; (vt Plinius inquit) si quis hæc ab homine excogitari potuisse credat, ingratis Deorum numen intelligit. Atqui non desunt probatissimi autores, qui reiectis Poëtarum figmentis, & aliorum fabulose suis in historijs, de Herbariæ Medicinæ inuentoribus scribētium, certò credunt, allatis cum autorum testimonijs, tum efficacissimis rationibus, omnium creatorem Deum Optimum Maximum, plantarum, & cæterarum rerum omnium, quas terra procreat, & alit, facultates, Adæ primo humani generis propagatori indicasse, eiq; illarum cognitione infudisse, simulatq; illi è limo terræ conformato, vitæ lumen inspirauit. Quòd autem admiranda Herbariæ medicinæ secreta, quæ non solum in herbis & plantis, sed in omnibus rebus quæ in vniuerso habētur orbe, in humani generis vsum creata fuerint, apertissime testatur in Sacris literis, Diuinus ac moralis ille Philosophus Iesus Syrach: quippe qui apertissime scribit, Medicinam à summo Deo esse e terra creatam, quam vir prudens abhorre non debet. Quòd verò rerum omnium scientiam in Adam infuderit ab initio Deus, facile quidem conijcere quisq; potest ex Mosâicis monumentis, libro primo Geneseos. Etenim cum Parentibus primis nostris, potestatem dederit ipse Deus, vt dominarentur volucribus cæli, piscibus maris, cæterisq; terræ animantibus: En vobis trado (inquit) omnes herbas, quæ in omni terræ solo frugiferæ sunt, omnesq; fructifero sætu præditas arbores, semēq; parientes, quibus ad alimoniam vobis vti liceat. Bestijs autem

Herba ad hominum usum condita.

* ij terrest-



Práva Věst sta Kralowství šestého.



Anno Domini M. D. LXXIX.

Kniha Eras ma Roterodamského / w kteréž gednomu každému Kře stianskému Cizowěku naučení y napomenutí se dáwa / yakby se k Smrti ho towiti měl.



Létha, M. D. LXIII.



- > **náklady titulů** - ovlivněny ekonomickou nákladností tisku (např. 1554 Kozmografie česká - celý náklad stál 1230 kop grošů /např. dům v Praze stál 800 kop grošů/, sklad J. Melantricha byl oceněn na 6000 kop)
- > informace o výši prvotisků a starých tisků jsou problematické (informace dedikace, explicity, nakladatelské seznamy, smlouvy apod.), teprve na přelomu 19. a 20. stol. se začal uvádět náklad
- > průměrný náklad prvotisků dosahoval 100-200 exemplářů, na konci 15. stol. až 300-400 (B42 - 180 exemplářů); v 16. stol. se náklady zvyšují na 1000-1500 kusů x Lutherova díla až 4000 ks (v české produkci spíše stovky exemplářů)

> v 17. stol. se náklady řídily dobovými podmínkami - deprese způsobila krizi evropské vzdělanosti, oživení došlo až na poč. 18. stol.:

časopisy - 500 výtisků

naučná literatura - 500-1500 ks

beletrie - 500-3000 ks

noviny - dtto

administrativní tisky do 5000 výtisků

slovníky - 3000-7000 výtisků

> v 19. stol. industrializace - technologicky až 10000 ks (např. Brockhaus 1818-20 (5. vyd.) = 12000 ks; Schillerovy *Sebrané spisy* 1822 - 50000ks, Čelakovský - 1829 500 ks, Mácha - *Máj* 1836 - 600 ks)

> *noviny* - periodicky vydávané informace (komentované) o aktuálních děních, neknižní publicistika (noviny/časopisy); poč. novodobé publicistiky spadá do 15. stol. > psané tituly nepodléhaly cenzuře a kontrole (paralelně se udržely do 18. stol.!) - tzv. jednolisty (Bilderbogen), novinové letáky